

SLOVENIJA IN ČEŠKA V PREDDVERJU
EVROPSKE UNIJE¹

Povzetek. *Po osamosvojitvi sta Slovenija in Češka doživljali številne spremembe. Prehod od gospodarske povezanosti z nekdanjimi socialističnimi državami k povezanosti z zahodnoevropskimi državami je bil v Sloveniji bistveno drugačen kot na Češkem. Zato so bili zunanjetrgovinski blagovni tokovi Slovenije v obdobju od leta 1993 do leta 1997 bistveno stabilnejši od čeških. Kljub temu pa imata Slovenija in Češka številne podobnosti, ki so povezane s proizvodno strukturo oziroma gospodarsko povezanostjo z Evropsko unijo. Obe državi imata v devetdesetih letih tako podobno strukturo izvoza in uvoza, podobne deleže znotrajpanožne menjave (GL indeksi), izkazujeta tudi podobne primerjalne prednosti (RCA indeksi).*

Ključni pojmi: *Slovenija, Češka, primerjalne prednosti, znotrajpanožna menjava, zunanjetrgovinska blagovna menjava.*

Uvod

Vključitev v Evropsko unijo (EU) je za Slovenijo vitalnega pomena. Odločitev o vključevanju Slovenije v EU sta sprejela slovenska vlada in Državni zbor Slovenije. Podobno velja tudi za Češko, ki je že pred Slovenijo izrazila interes za pristop k EU. Slovenija in Češko tako združujejo številni skupni interesi, podobnosti ter razlike. Dejstvo pa je, da se Slovenija in Češka vključujeta v EU in da morata sprejeti pravila igre, ki so več desetletij nastajala znotraj evropske integracije. V zadnjem obdobju je bilo mnogo napisanega o približevanju Slovenije in Češke EU, oziroma o oddaljevanju obeh držav od EU, čeprav Slovenija in Češka zategadelj nista postali nič bolj evropski. Pri tem je tudi znano, da bodo pripravljenost in usposobljenost posamezne kandidatke za sprejem v EU ocenjevale predvsem sedanje članice EU na osnovi političnih meril in interesov.

Kljub temu smo v prispevku skušali poiskati podobnosti in razlike med pripravljenostjo slovenskega in češkega gospodarstva na soočenje s konkurenčnimi pritiski in delovanjem tržnih sil znotraj EU. Predvsem pa smo skušali ugotoviti,

* Mag. Stanislav Černoša, Založba Aristef, d.o.o. Maribor.

¹ V prispevku so uporabljeni podatki iz avtorjevega magistrskega dela z naslovom *Analiza primerjalnih prednosti Slovenije in Češke. Dobljeni rezultati analize so dosegljivi v knjižnici Ekonomske fakultete v Ljubljani ali po elektronski pošti E – mail: aristej@siol.net.*

ali sta Slovenija in Češka koristno uporabljali svoje primerjalne prednosti pri vključevanju v evropske integracijske tokove v devetdesetih letih. Osnovni namen prispevka je bil tako uresničen prek primerjalne analize razvoja zunanjetrgovinske blagovne menjave Slovenije in Češke, pri čemer smo skušali preveriti še prednosti Slovenije v primerjavi s Češko pri vključevanju v zunanjetrgovinsko blagovno menjavo v obdobju od leta 1993 do leta 1997. Prav tako pa smo preverili še hipotezo, da imata Slovenija in Češka v istem obdobju primerjalne prednosti predvsem v sektorju izdelkov, klasificiranih po materialu.

Primerjava nekaterih gospodarskih kazalcev za Slovenijo in Češko

Opravljen je bila primerjava gospodarske rasti, inflacije, brezposelnosti, produktivnosti, obsega blagovne menjave, salda trgovinske bilance, salda tekočih računov, zadolženosti ter deviznih rezerv obeh držav v obdobju od leta 1993 do leta 1997 (Glej Preglednico 1 in 2).

Preglednica 1: Nekateri gospodarski kazalci za Slovenijo v obdobju od leta 1993 do 1997

Kazalec	1993	1994	1995	1996	1997
Rast BDP v %	2,8	5,3	4,1	3,3	3,8
Inflacija v %	22,9	18,3	8,6	8,8	9,4
Brezposelnost v %	14,6	14,5	14,0	13,9	14,4
Produktivnost v %	4,6	5,0	3,2	4,1	3,8
Izvoz (mrd. USD)	6083	6828	8316	8310	8369
Uvoz (mrd. USD)	6501	7304	9492	9421	9367
Trgov. bil. (mrd.USD)	-418	-476	-1176	-1111	-998
Tekoči rač.(mio.USD)	192	600	-23	39	37
Zun. dolg (mrd.USD)	1,9	2,3	3,0	4,0	4,2
Deviz.rez.(mio. USD)	-	1480	1801	2278	3297

Vir: Bilten Banke Slovenije, 1999, str. 54, 56, 60, 61, 69; Country profile, Slovenia 1999-2000, 1999, str. 41, 43; Statistični letopis RS 1998.

Rast bruto domačega proizvoda (BDP) Slovenije je bila najnižja v letu 1993, kasneje pa se je postopoma povečevala. V obdobju od leta 1993 do 1997 je Slovenija dosegala v povprečju 3,9% rast BDP, kar je izjemnega pomena. Rast BDP je eden od najzanesljivejših kazalcev prilagajanja Slovenije državam EU. Gospodarska rast Slovenije pa mora biti pri tem hitrejša od povprečne rasti v državah EU, če želi zmanjšati gospodarski zaostanek za evropsko integracijo (Mencinger, 1996: 30). Od ostalih kazalcev v Preglednici 1 velja omeniti še pozitivni saldo tekočega računa (razen v letu 1995), po čemer se Slovenija v opazovanem obdobju bistveno razlikuje od Češke ter ostalih srednjeevropskih držav.

Za Češko je v obdobju od leta 1993 do leta 1997 značilno povečevanje blagovnega uvoza, zato se je pokritost uvoza z izvozom slabšala, še posebej po letu 1995. Češka je povečan uvoz v glavnem pokrivala s prilivi iz tujine. Zato je zanimiva tesna povezanost med povečevanjem češkega dolga do tujine ter rastjo BDP v posameznem letu opazovanega obdobja. Tako je Češka v letu 1995 in 1996 izkazovala bistveno višje stopnje rasti BDP kot Slovenija, ob hkratnem povečevanju dolga za deset milijard USD, medtem ko je v letih 1993, 1994 in 1997 dosegala nižje stopnje rasti BDP kot Slovenija, pri hkratni zmernejši rasti zadolženosti do tujine. Prav tako je opazna razlika po doseženi produktivnosti v opazovanem obdobju, saj je Slovenija dosegala približno 4% rast produktivnosti, medtem ko je Češka prikazala približno 3% rast.

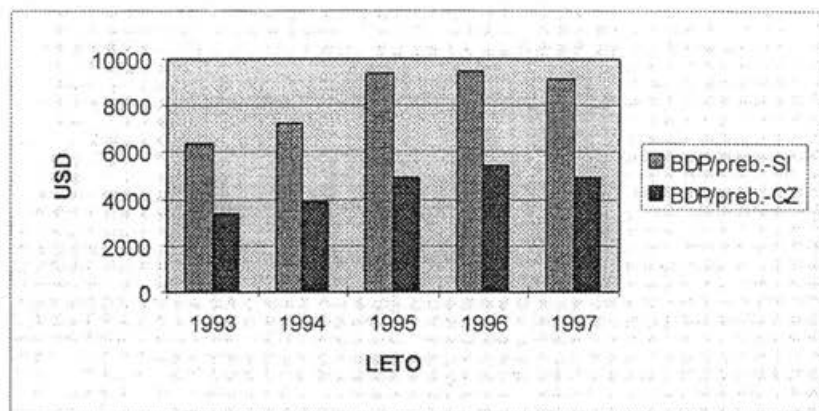
Preglednica 2: Nekateri gospodarski kazalci za Češko v obdobju od leta 1993 do leta 1997

Kazalec	1993	1994	1995	1996	1997
Rast BDP v %	-0,4	1,9	6,1	4,7	1,0
Inflacija v %	20,8	10,0	9,1	8,8	8,4
Brezposelnost v %	3,5	3,2	2,9	3,5	5,2
Produktivnost v %	2,2	1,9	3,3	3,9	1,6*
Izvoz (mrd. USD)	14463	16206	6828	21910	22785
Uvoz (mrd. USD)	14617	17427	7304	27721	27177
Trgov. bil. (mrd.USD)	-154	-1221	-476	-5811	-4392
Tekoči rač. (mio.USD)	512	-778	600	-4299	-3272
Zun. dolg (mrd.USD)	8,5	10,7	2,3	20,4	21,5
Deviz.rez.(mio. USD)	3789	6145	1480	12352	9734

Vir: Vyoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů České republiky 1990 – 1997, 1997, str. 6, 10, 14, 15, 22; Country profile, Czech Republic 1999–2000, 1999, str. 34, 35, 37, 41, 42; Zahraniční obchod ČR 1993 – 1995; Zahraniční obchod ČR 1997.

Za Slovenijo in Češko je v opazovanem obdobju značilna tudi dokaj neenakomerna rast BDP ter BDP na prebivalca, toda bistvene razlike med državama se kažejo po doseženem bruto domačem proizvodu po tekočem tečaju na prebivalca. Slovenija je namreč v primerjavi s Češko dosegala skoraj dvakrat višje vrednosti BDP na prebivalca, kar je razvidno tudi na Sliki 1. Ker pa je Češka v opazovanem obdobju dosegala višje vrednosti BDP na prebivalca kot pa ostale članice združenja CEFTA, je kazalec rasti BDP po tekočih tečajih na prebivalca edini, ki Slovenijo povsem ločuje od srednjeevropskih držav (Mencinger, 1988: 26–27).

Slika 1: Bruto domači proizvod na prebivalca za Slovenijo ter Češko v obdobju od leta 1993 do leta 1997

Vir: *Vyvoj hlavnich ekonomickych a socialnich ukazatelů České republiky 1990 – 1997*, 1997, str. 6; *Country profile, Czech Republic 1999–2000*, 1999, str. 35; *Statistični letopis RS 1997*, str. 643; *Statistični letopis RS 1998*, str. 657.

Značilnosti zunanjetrgovinskih odnosov Slovenije in Češke

Preučili smo značilnosti zunanjetrgovinskih odnosov obeh držav po najpomembnejših trgovinskih partnericah ter analizirali še regionalno usmerjenost blagovne menjave obeh držav v opazovanem obdobju. Hkrati smo izvedli še primerjavo med Slovenijo in Češko po državah trgovinskih partnericah ter po regionalni usmerjenosti blagovne menjave. Analiza blagovne menjave Slovenije in Češke s petimi najpomembnejšimi državami partnericami v obdobju od leta 1993 do leta 1997 je tako pokazala, da sta obe državi prinesli iz nekdanjih socialističnih držav bistveno različno hipoteko glede na odprtost gospodarstva ter delovanje tržnih sil. Slovenija je pridobila nedvomno prednost zaradi delne liberalizacije trga v nekdanji Jugoslaviji. Tako je struktura blagovne menjave Slovenije v opazovanem obdobju povezana z oblikovano strukturo ponudbe pred letom 1991 (Mencinger, 1994: 27). Strukturni odstotki držav glavnih zunanjetrgovinskih partneric v blagovni menjavi s Slovenijo so v opazovanem obdobju dokaj stabilni, kar potrjuje dolgoročno povezanost držav partneric.

Tudi Češka je v okviru nekdanje Češkoslovaške dobivala izkušnje v trgovini z razvitimi državami, kamor je izvažala v manjšem obsegu na osnovi trgovinskega modela predvsem hrano, surovine ter izdelke, klasificirane po materialu (Bohata, 1996: 3–4). V trgovini z državami članicami Sveta za vzajemno ekonomsko pomoč pa je nekdanja Češkoslovaška dosegala podoben model kot razvite države: izvažala je predvsem stroje in transportno opremo ter druge industrijske izdelke, uvažala pa goriva in surovine. Odsotnost konkurence, plansko vodenje trgovine ter politično odločanje o zasnovah trgovine so temeljne slabosti takšnega modela zunanjetrgovinskih odnosov, ki so pustile tudi trajne posledice v češkem gospodarstvu na začetku devetdesetih let. Češka je bila po padcu berlinskega zidu pod vplivom družbenih in ekonomskih sprememb ter preusmeritve zunanjetrgovinskih blagovnih tokov z vzhoda na zahod.

Tako je Češka na začetku devetdesetih let tudi liberalizirala zunanjo trgovino in s tem pospešila izvoz blaga. Pri tem je politika menjalnega tečaja češke krone kratkoročno omogočala prodor na zahodni trg tudi nekaterim surovinam ter izdelkom, klasificiranim po materialu (Bohata, 1996: 10). Prevladovanje navedenih proizvodov v češkem izvozu pomeni ohranjanje starega trgovinskega modela, ki ga je uporabljala že Češkoslovaška. Poleg tega pa je Češka v obdobju od leta 1993 do leta 1997 še vedno uvažala surovo nafto ter zemeljski plin iz Rusije, čeprav je izvoz na ruski trg bistveno upadel. Pragmatična izvozna naravnost na osnovi cenovne konkurenčnosti blaga je tudi vplivala na povezavo z državami partnericami, ki geografsko mejijo na Češko. Hkrati je Češka iz razvitih držav uvažala predvsem stroje in transportne naprave, izdelke, klasificirane po materialu ter različne tehnologije.

Slovenski prodor na tuje trge po osamosvojitvi je povezan z naslednjimi državami partnericami: Nemčijo, Italijo, Hrvaško, Francijo ter Avstrijo. Najpomembnejša partnerica Slovenije v zunanjetrgovinski menjavi je Nemčija, s katero dosega zelo dobro pokritost uvoza z izvozom. Nemčija pa je poleg Slovaške, Avstrije, Italije in Rusije tudi najpomembnejša partnerica Češke v zunanjetrgovinski menjavi v obdobju od leta 1993 do leta 1997. Pri tem je Češka v opazovanem obdobju v blagovni menjavi z Nemčijo v glavnem dosegala pokritost uvoza z izvozom. Za trgovinsko menjavo Češke z Nemčijo in ostalimi državami najpomembnejšimi partnericami je tudi značilno, da blagovni tokovi še niso stabilni, da obstajajo velika nihanja po strukturnih deležih uvoza in izvoza in da ima Češka slabo pokritost uvoza z izvozom.

Pri primerjavi regionalne usmerjenosti obeh držav smo ugotovili, da sta Slovenija in Češka opravili večino blagovne menjave z razvitimi državami v obdobju od leta 1993 do 1997, pri čemer so bili blagovni tokovi Slovenije bistveno stabilnejši. Z ekonomsko skupino razvitih držav je namreč Slovenija opravila večino zunanjetrgovinske blagovne menjave že pred letom 1991. V bistvu je Slovenija opravila več kot 70% celotne menjave z razvitimi državami že pred osamosvojitvijo in po njej, medtem ko se je delež blagovne menjave Slovenije z državami EU po osamosvojitvi še povečal. Tako je Slovenija v obdobju od leta 1988 do 1997 po absolutnih vrednostih za trikrat povečala svoj izvoz v države EU in s tem uspešno nadomestila izgubljene trge nekdanjih jugoslovanskih republik.

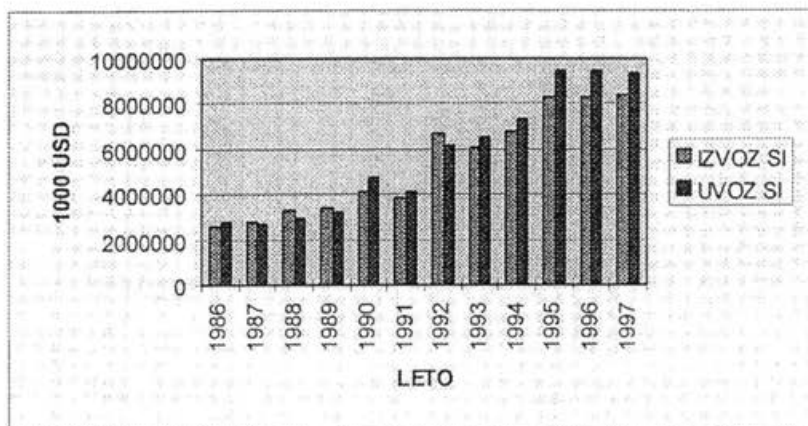
Tudi Češka je v obdobju od leta 1988 do leta 1992 uspešno zamenjala trg ekonomske skupine vzhodnih socialističnih držav s trgov zahodnih razvitih držav. Češka je še leta 1988 izvozila približno tretjinski delež celotnega izvoza v razvite države, v letu 1992 pa že dvetretjinski delež celotnega izvoza. V letu 1992 je bil torej že dosežen delež izvoza blaga v razvite države, ki ga Češka kasneje ni preseгла. Podobno hitra preusmeritev blagovnih tokov je značilna tudi za češki uvoz v obdobju od leta 1988 do leta 1992. Nestabilnost blagovnih tokov v zunanjetrgovinski menjavi Češke v obdobju od leta 1993 do leta 1997, je tako posledica nenadne preusmeritve trgovinske menjave od vzhodnih držav k zahodnim ter strukture češkega izvoza.

Države članice EU so najpomembnejši partner v blagovni menjavi tako Slovenije kot Češke med leti 1993 in 1997. Z državami EU sta obe državi opravili večino blagovne menjave, ki se je v opazovanem obdobju postopno še povečevala tako po deležih uvoza kot izvoza. Povečevanje blagovne menjave obeh držav je temeljilo na podpisanim pridružitvenem sporazumu Slovenije ter Češke z državami članicami EU. Na ta način je bil med letoma 1988 in 1995 sklenjen tranzicijski lok gospodarske povezanosti Slovenije in Češke, podobno kot pri ostalih srednjeevropskih državah. Pri tem pa sta Slovenija in Češka v obdobju od leta 1993 do 1997 dosegali le delno pokritost uvoza z izvozom v blagovni menjavi z državami članicami EU.

Analiza dinamike blagovne menjave Slovenije in Češke

V analizi smo spoznali, da je imela Slovenija tudi v obdobju od leta 1986 do leta 1997 bistveno stabilnejšo dinamiko blagovne menjave v primerjavi s Češko. Analiza gibanja rasti blagovnega izvoza ter uvoza Slovenije kaže na določena nihanja, čeprav v opazovanem obdobju prevladuje trend naraščanja. Nihanja so posledica vpliva povezanosti slovenskega gospodarstva z gospodarskimi trendi v svetu. Tako se rast slovenskega blagovnega izvoza in uvoza v letu 1988 povsem ujema z blagovnimi tokovi v svetu, enako tudi upad blagovne menjave Slovenije v letu 1991, kar kaže na izjemno povezanost zunanjetrgovinskih tokov Slovenije z gospodarskimi gibanji v svetu. V nasprotju s tem pa se rast slovenskega blagovnega izvoza in uvoza v letu 1990 ne ujema z gospodarskimi gibanji v svetu, kar lahko pripišemo vplivom tečajne politike takratne jugoslovanske vlade. Po letu 1992 pa so svetovni gospodarski vplivi še neposrednejši zaradi trgovinske povezanosti Slovenije z državami članicami EU, oziroma z Nemčijo kot najpomembnejšo zunanjetrgovinsko partnerico.

Slika 2: Rast slovenskega izvoza in uvoza v obdobju od leta 1986 do leta 1997

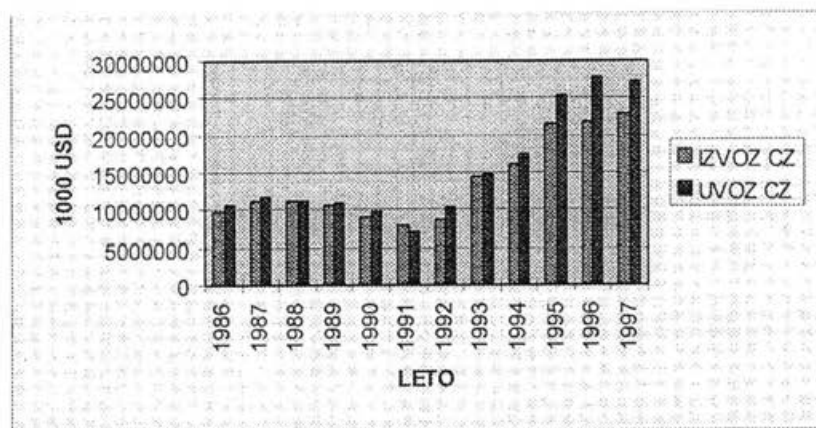

Vir: Statistični letopis RS 1998.

Države EU so v devetdesetih letih tudi najpomembnejši češki trgovinski partner, kar pa ne velja za obdobje od leta 1986 do leta 1989. Obdobje do leta 1989 je stabilno, saj se tako češki izvoz kot uvoz gibljeta v določenem razponu. Stabilnost obdobja je Češki zagotavljala blagovna menjava z vzhodnoevropskimi socialističnimi državami, pri čemer je leto 1987 zadnje, ko je Češka še dosegala rast izvoza in uvoza. Za obdobje od leta 1986 do 1989 je značilna dinamika rasti češkega izvoza ter uvoza, ki je povsem neodvisna od gibanj na svetovnih trgih, pri čemer je bil v letih 1988 in 1989 po obsegu trgovinske menjave prišlo do padca. Dinamika češkega izvoza ter uvoza v obdobju po letu 1989 je manj stabilna. Nihanja v gibanju rasti izvoza in uvoza so posledica preusmeritev blagovnih tokov Češke od vzhoda na zahod, pri čemer ima češka blagovna menjava po letu 1991 izrazit trend naraščanja. Na dinamiko rasti izvoza in uvoza po letu 1991 je bistveno vplivala liberalizacija zunanje trgovine, politika devalvacij češke krone do leta 1995, kot tudi konvertibilnost nacionalne valute v letih 1996 in 1997. Za obdobje po letu 1989 je tudi značilno, da trg in tržni instrumenti na Češkem niso delovali ali pa so delovali z zamudo, kar je privedlo do dinamike rasti blagovnega izvoza in uvoza, ki ni bila usklajena z gospodarskimi gibanji v svetu in z gospodarskimi trendi v evropskih državah.

Primerjavo gibanja slovenske ter češke blagovne menjave smo nadaljevali z analizo časovne vrste, torej z izračunavanjem vrednosti za eksponentni trend, parabolični trend druge stopnje ter linearni trend. Za določanje prileganja trendov z opazovanimi pojavi pa smo uporabili dve metodi regresijske analize. Z metodo determinacijskega koeficienta ter vsoto kvadratov odklonov smo tako skušali oceniti skladnost izračunanih trendov z opazovanimi pojavi. Rezultati regresijske analize so potrdili domneve, pridobljene z grafično analizo, da se slovenskemu blagovnemu izvozu ter uvozu v obdobju od leta 1986 do 1997 najbolje prilega eksponentni trend, medtem ko se češkemu blagovnemu izvozu ter uvozu v istem obdobju najbolje prilega parabolični trend druge stopnje.

Slika 3: Rast češkega izvoza in uvoza v obdobju od leta 1986 do leta 1997

Vir: Bohata Marie 1996 (str. 31). Zahranični obchod ČR 1993 – 1995; Zahranični obchod ČR 1997.

Sestava blagovne menjave Slovenije in Češke

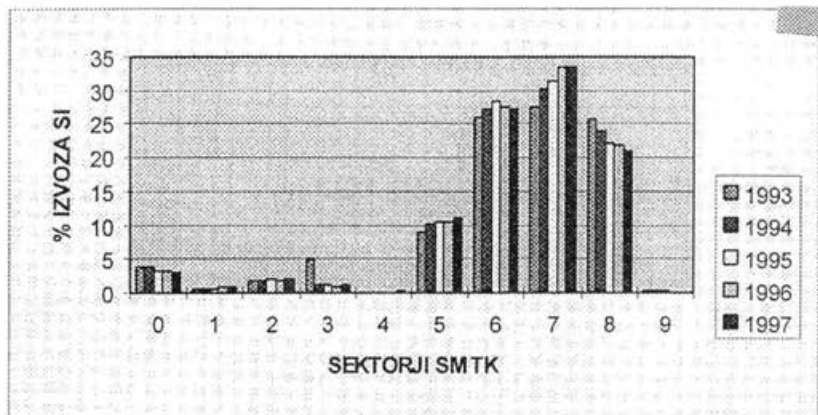
Analizirali smo strukturo blagovne menjave Slovenije in Češke z vsemi državami na enoštevilčni ter dvoštevilčni ravni Standardne mednarodne trgovinske klasifikacije (SMTK)² v obdobju od leta 1993 do leta 1997. Analizo strukture smo opravili ločeno po vrednostih slovenskega ter češkega blagovnega izvoza ter uvoza.

Analiza strukture blagovnega izvoza obeh držav v opazovanem obdobju kaže, da so v strukturi slovenskega blagovnega izvoza prevladujoči deleži izdelkov, klasificiranih po materialu, strojev in transportnih naprav ter raznih končnih izdelkov, medtem ko je izvozni delež kemičnih proizvodov relativno nizek. Prav tako v strukturi češkega blagovnega izvoza predstavljajo največji delež izdelki, klasificirani po materialu, ter stroji in transportne naprave, medtem ko so izvozni deleži kemičnih izdelkov ter raznih končnih izdelkov po izvoznih deležih skoraj za polovico manjši od izvoznih deležev izdelkov, klasificiranih po materialu, ter strojev in transportnih naprav. Pri analizi uvozne strukture obeh držav smo ugotovili, da so v obdobju od leta 1993 do leta 1997 izstopali deleži strojev ter transportnih naprav. Pri uvozu surovin in hrane smo v obeh državah opazili visoke uvozne deleže hrane in živih živali, različnih surovin ter mineralnih goriv. Povečan uvoz mineralnih goriv ter različnih surovin v strukturi slovenskega in češkega uvoza je povezan s strukturo proizvodnje obeh držav, medtem ko so relativno visoki uvozni deleži živil posledica prednostne izgradnje industrijskega sektorja v obdobju socializma v obeh državah.

² Na enoštevilčni ravni obstaja deset sektorjev SMTK in sicer:

- 0 - živila in žive živali
- 1 - pijače in tobak
- 2 - surovine, razen mineralnih goriv
- 3 - mineralna goriva in maziva
- 4 - živalska in rastlinska olja ter maščobe
- 5 - kemični izdelki
- 6 - proizvodi, klasificirani po materialu
- 7 - stroji in transportne naprave
- 8 - razni končni izdelki
- 9 - drugo blago ter transakcije

Slika 4: Strukturni deleži posameznih sektorjev SMTK v slovenskem blagovnem izvozu za obdobje od leta 1993 do leta 1997

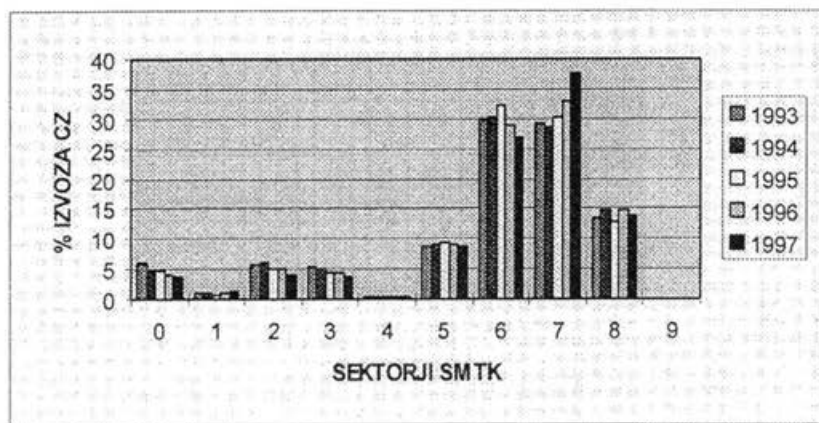
Vir: Statistični letopis 1996 in 1998.

Ugotovitve primerjalne analize potrjujejo, da slovenska struktura izvoza še vedno kaže značilnosti male države zaradi relativno visokega deleža izdelkov, klasificiranih po materialu, v blagovnem izvozu (Glej Sliko 4). Slovenska struktura izvoza industrijskih izdelkov je na ta način prilagojena povpraševanju razvitih držav, medtem ko je struktura uvoza industrijskih izdelkov povsem prilagojena ponudbi razvitih držav. V bistvu gre za menjavo industrijskih izdelkov, torej znotrajpanožno menjavo, pri čemer ima Slovenija v strukturi izvoza pretežno izdelke z nižjo dodano vrednostjo, medtem ko ima v strukturi uvoza izdelke z višjo dodano vrednostjo. Tako je dodana vrednost slovenske industrije na zaposlenega v letu 1994 znašala 22.890 DEM, dodana vrednost češke industrije je znašala 20.509 DEM, medtem ko je nemška industrija s 146.300 DEM dosegla skoraj sedemkrat višjo dodano vrednost na zaposlenega v letu 1994 kot pa slovenska industrija (Kos, 1997: 33). Strukturi slovenskega blagovnega izvoza in uvoza sta tako odraz obstoječih razmer na trgu držav EU, oziroma odraz mednarodne delitve dela.

Tudi Češka ima v izvozu industrijskih izdelkov še vedno značilnosti male države, saj ima podobno kot Slovenija še vedno visok izvozni delež izdelkov, klasificiranih po materialu, za katere je značilna nizka diferenciacija proizvodov. Za Češko je značilno, da je upadal izvozni delež izdelkom, klasificiranim po materialu, medtem ko so stroji in transportne naprave v deležu češkega izvoza v opazovanem

obdobju naraščali. Pri tem ne gre zanemariti dejstva, da je Češka v nasprotju s Slovenijo sprostila pritok tujega kapitala in na ta način omogočila prestrukturiranje industrijske proizvodnje. S tem je pospešila dinamiko razvoja in že v letih 1996 ter 1997 doživljala povsem drugačne trende v gibanju blagovnega izvoza kot Slovenija.

Slika 5: Strukturni deleži posameznih sektorjev SMTK v češkem blagovnem izvozu za obdobje od leta 1993 do leta 1997

Vir: *Zahrančni obchod ČR 1993 – 1995; Zahrančni obchod ČR 1997.*

Kljub relativni majhnosti Slovenije in Češke moramo upoštevati še bistveno razliko med dejavniki, ki so vplivali na dinamiko razvoja obeh gospodarstev. Tako je na gospodarska gibanja na Češkem vplivalo predvsem povečano domače povpraševanje, temelječe na povečani porabi sredstev potrošnikov, povečanih tujih investicijah ter tujih kreditih (Analysis of Czech Economy and MIT Sectors in 1994, 1995). Drugače povedano, Slovenija ima gospodarstvo bolj odprto, kar vpliva na večji pomen eksogenih dejavnikov na rast bruto domačega proizvoda, medtem ko v primeru Češke velja upoštevati vplive tako eksogenih kot endogenih dejavnikov na rast bruto domačega proizvoda.

Posamezno narodno gospodarstvo v svetu najbolj predstavljajo uspešna podjetja. Škoda je tako največji češki izvoznik, ki poleg Tatre in Zetorja predstavlja temelj bodoče specializacije v proizvodnji strojev in naprav (Doing Business in the Czech Republic 1998/1999). Nedvomno so njihovi izvozni uspehi v drugi polovici

devetdesetih let pripomogli k povečanju izvoznega delež strojev in transportnih naprav (Glej Sliko 5). Podobno je tudi slovenski avtomobilski proizvajalec Revoz največji izvoznik (Gospodarski vestnik št. 14, 1998). Osnovna razlika med Revozom in Škodo je ta, da Škoda proizvaja in trži vozila pod lastno blagovno znamko, medtem ko Revoz proizvaja in trži vozila francoskega Renaulta. Drugi največji slovenski izvoznik je Gorenje, ki poleg Iskre, Rotomatike, ter številnih manjših proizvajalcev električnih aparatov in naprav predstavlja stebel bodoče slovenske specializacije pri proizvodnji strojev in naprav.

Analiza znotrajpanožne trgovine ter primerjalnih prednosti obeh držav

Analizo smo opravili z dvema kazalnikoma in sicer Grubel-Lloydovimi (GL) indeksi³ ter indeksi izkazanih primerjalnih prednosti (RCA) na ravni dveh števil SMTK. Analizo z GL ter RCA indeksi smo opravili za blagovno menjavo Slovenije in Češke z vsemi državami ter za menjavo obeh držav z državami Evropske unije v obdobju od leta 1993 do leta 1997.

Ob primerjavi rezultatov dobljenih indeksov znotrajpanožne menjave za Slovenijo in Češko v blagovni menjavi z vsemi državami kot tudi v menjavi z

³ Pri izračunavanju Grubel-Lloydovih indeksov (GL) ter indeksov izkazanih primerjalnih prednosti (RCA) smo uporabili statistične podatke na ravni dveh števil SMTK. Večina avtorjev pri izračunavanju GL ter RCA indeksov uporablja sicer statistične podatke na troštevlični ravni SMTK, ki pa v primeru Češke niso bili dosegljivi. V literaturi je dovolj obsežno predstavljen koncept merjenja znotrajpanožne menjave, ponavadi se izračunava po naslednji enačbi:

$$(1) \quad GL_i = \left(1 - \frac{|X_i - M_i|}{X_i + M_i} \right) \cdot 100,$$

V predstavljeni enačbi GL_i predstavlja Grubel-Lloydov indeks za proizvodno skupino i , X_i predstavlja izvoz posamezne proizvodne skupine, medtem ko M_i predstavlja uvoz posamezne skupine.

Če so dobljene vrednosti GL indeksa enake 100, je izvoz določene blagovne skupine povsem enak uvozu, zato govorimo o obstoju popolne znotrajpanožne menjave za določeno proizvodno skupino. GL indeks pa ima vrednost 0, kadar je izvoz oziroma uvoz določene proizvodne skupine blizu 0, takrat lahko ugotovimo, da znotrajpanožna trgovina ne obstaja. GL indeksi torej odpovedo v primeru, ko je razmerje med uvozom in izvozom povsem neuravnoteženo. Stopnjo znotrajpanožne menjave na agregirani ravni (tehtano povprečje) pa smo merili po naslednji enačbi (Wolmayr-Schnitzer, 1997, str. 57):

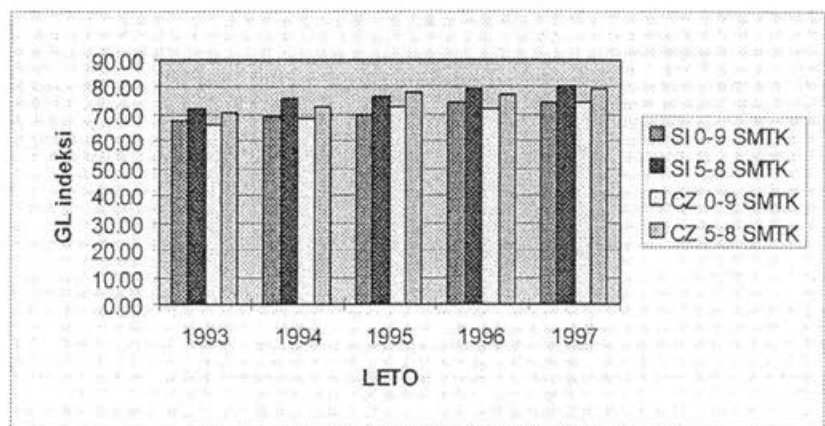
$$(2) \quad \text{kjer so uteži:} \quad GL = 1 - \frac{\sum_{i=1}^n |X_i - M_i|}{\sum_{i=1}^n (X_i + M_i)} = \sum W_i \cdot GL_i, \quad \text{kjer so uteži:} \quad W_i = \frac{X_i + M_i}{\sum_{i=1}^n X_i + \sum_{i=1}^n M_i}.$$

Pri tem predstavljata X_i in M_i izvoz oziroma uvoz blaga posamezne proizvodne skupine. Po enačbi 2 smo merili znotrajpanožno trgovino na ravni zunanje trgovine Slovenije in Češke (0-9 SMTK) ter na ravni industrijskih sektorjev (5-8 SMTK). Po enačbi 2 se dobljeni indeksi GLi za posamezne proizvodne skupine tehtajo z deleži izvoza in uvoza posameznih skupin v celotni trgovini in nato seštejejo. Po enačbi 1 pa smo izračunali vrednost indeksov na ravni posameznih proizvodnih skupin (GLi) za Slovenijo ter Češko.

državami EU smo ugotovili, da so vrednosti GL indeksov v letu 1993 relativno podobne, tako za celotno menjavo, torej izdelke 0-9 SMTK, kot za industrijske izdelke 5-8 SMTK. Druga ugotovitev pa je bila, da je bila rast vrednosti GL indeksov za posamezna leta opazovanega obdobja različna, čeprav so bile v letu 1997 vrednosti indeksov za obe državi dokaj skladne, tako za izdelke 0-9 SMTK kot za izdelke 5-8 SMTK. Ugotovili smo tudi, da je Slovenija v opazovanem obdobju v primerjavi s Češko relativno zaostajala po rasti GL indeksov v blagovni menjavi z državami EU kot tudi v menjavi z vsemi državami. Relativno zaostajanje Slovenije prvič kaže, da Slovenija izgublja pridobljene prednosti iz začetka devetdesetih let v primerjavi z državami CEFTA, ki izhajajo iz dejanskega stanja po višini bruto domačega proizvoda na prebivalca Slovenije na začetku devetdesetih let. Drugič pa pričujoče nazadovanje kaže, da Slovenija v primerjavi s Češko relativno počasneje zmanjšuje tehnološki in razvojni zaostanek za državami EU (Wolfmayr-Schnitzer, 1997: 57-58).

Primerjava indeksov znotrajpanožne menjave za države CEFTA ter države OECD je potrdila, da so vrednosti GL indeksov za leti 1993 in 1994 približno enake za Slovenijo, Češko ter Madžarsko, ki v povprečju zaostajajo za tretjino za vrednostjo GL indeksov držav OECD, medtem ko vrednosti GL indeksov za Poljsko ter Slovaško v enakem obdobju zaostajajo za vrednostjo GL indeksov držav OECD za polovico. Pri tem pa naše ugotovitve kažejo, da le na osnovi deležev znotrajpanožne trgovine srednjeevropskih držav ne moremo neposredno sklepati, kakšna je dejanska tehnološka in razvojna zaostalost srednjeevropskih držav za razvitimi državami. Pri oceni zmanjševanja razvojnega in tehnološkega zaostanka Slovenije in Češke za državami EU je potrebno upoštevati še druga merila, predvsem pa gospodarsko rast Slovenije in Češke, saj je gotovo, da je njuna sposobnost dohitevanja držav EU predvsem stvar gospodarske rasti (Mencinger 1996: 30).

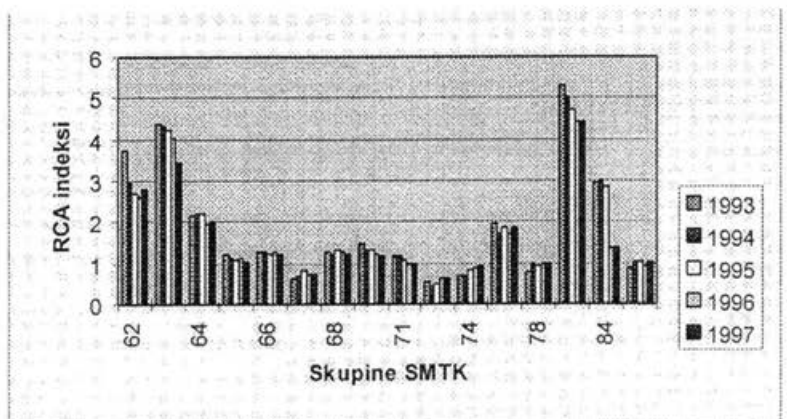
Slika 6: GL indeksi (tehtano povprečje) za slovensko ter češko blagovno menjavo (SMTK 0–9) ter menjavo industrijskih proizvodov (SMTK 5–8) s svetom

Vir: Interni podatki Statističnega urada RS; Zahranični obchod ČR 1993 – 1995; Zahranični obchod ČR 1997 ter lasten izračun.

Visoke vrednosti deležev znotrajpanožne menjave so namreč značilne za razvite države s približno enakim DBP na prebivalca ter nizkimi stopnjami omejitev v medsebojni trgovini, bodisi zaradi transportnih stroškov ali pa omejitev trgovinske politike (Gray, 1978: 96). V blagovni menjavi Slovenije in Češke z vsemi državami in državami EU pa so obstajale številne omejitve, ki so bistveno vplivale na dobljene vrednosti GL indeksov po našem empiričnem izračunu v opazovanem obdobju. Opazili smo namreč tesno povezanost deležev znotrajpanožne trgovine z liberalizacijo trgovine obeh držav na osnovi sklenjenih pridružitvenih sporazumov z državami EU ter neposredno povezanost rasti deležev znotrajpanožne trgovine z rastjo obsega blagovne menjave obeh držav. Pri tem so bile stopnje rasti deležev znotrajpanožne menjave Slovenije in Češke delno povezane tudi z rastjo BDP, oziroma BDP na prebivalca obeh držav.

Slika 7: Vrednosti RCA indeksov za 16 blagovnih skupin v trgovini Slovenije z vsemi državami v obdobju od leta 1993 do leta 1997

Vir: : Interni podatki Statističnega urada RS ter lasten izračun.

Opomba: Prikazane so vrednosti RCA indeksov za naslednje blagovne skupine 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 74, 77, 78, 82, 84 in 89 SMTK.

Indekse primerjalnih prednosti (RCA)⁴ smo izračunali za vse proizvodne skupine na ravni dveh števil SMTK za blagovno menjavo Slovenije ter Češke z vsemi državami ter za blagovno menjavo obeh držav z državami članicami EU v opazovanem obdobju. Pri tem smo izbrali tiste proizvodne skupine obeh držav, ki predstavljajo približno 70% celotnega izvoza Slovenije in Češke v letu 1997. Na osnovi rezultatov empirične analize izkazanih primerjalnih prednosti za 16 istih blagovnih skupin pri obeh državah lahko sklepamo, da izkazujeta Slovenija in Češka v blagovni menjavi z vsemi državami primerjalne prednosti pri enajstih blagov-

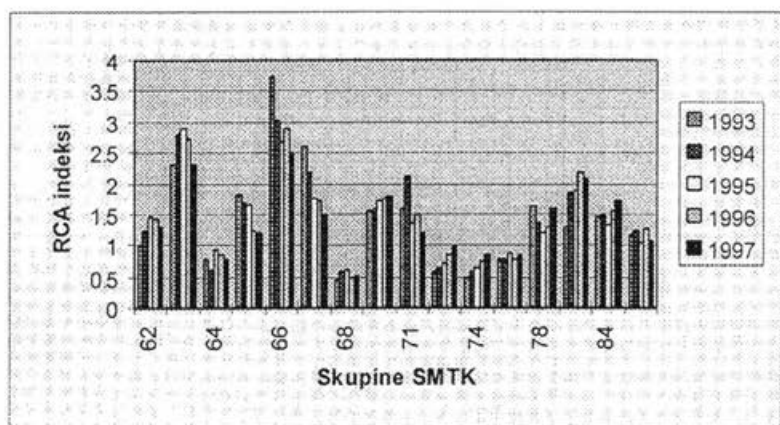
⁴ Indeksi izkazanih primerjalnih prednosti - RCA (revealed comparative advantage) so razmerje med izvožno-uvoznim količnikom posamezne tehnološke skupine ter količnikom med celotnim izvozom in uvozom industrijskih proizvodov (Wolfmayr-Schnitzer, 1997a, str. 100).

$$(3) \quad RCA_i = \frac{\frac{X_i}{M_i}}{\frac{X}{M}}$$

Pri tem RCA_i predstavlja indeks izkazanih primerjalnih prednosti proizvodne skupine i , X_i je izvoz in M_i uvoz proizvodne skupine i , X in M pa predstavljata skupni izvoz oziroma uvoz države. Če je vrednost indeksa RCA večja kot 1, izraža primerjalne prednosti določene blagovne skupine, če je manjša od 1, pa izraža primerjalne neprednosti.

nih skupinah, medtem ko pri petih blagovnih skupinah izkazujeta v opazovanem obdobju primerjalne neprednosti. Slovenija je izkazala primerjalne prednosti tako pri sedmih blagovnih skupinah, Češka pa pri šestih skupinah v sektorju izdelkov, klasificiranih po materialu, medtem ko sta v sektorju strojev in naprav izkazali obe državi primerjalne prednosti pri dveh blagovnih skupinah. Na ta način je bila potrjena tudi hipoteza, zastavljena v uvodu pričujočega prispevka. Ugotovili smo tudi, da je v sektorju raznih gotovih izdelkov Slovenija izkazala primerjalne prednosti pri dveh blagovnih skupinah, Češka pa pri treh blagovnih skupinah.

Slika 8: Vrednosti RCA indeksov za 16 blagovnih skupin v trgovini Češke z vsemi državami v obdobju od leta 1993 do leta 1997

Vir: *Zahrančni obchod ČR 1993 – 1995; Zahrančni obchod ČR 1997 ter lasten izračun.*

Opomba: Prikazane so vrednosti RCA indeksov za naslednje blagovne skupine 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 74, 77, 78, 82, 84 in 89 SMTK.

V nasprotju s tem pa v opazovanem obdobju Slovenija in Češka v blagovni menjavi z državami EU izkazujeta primerjalne prednosti pri desetih blagovnih skupinah, medtem ko pri šestih blagovnih skupinah izkazujeta primerjalne neprednosti. Slovenija je tako izkazala primerjalne prednosti pri sedmih blagovnih skupinah, Češka pa pri šestih skupinah v sektorju izdelkov, klasificiranih po materialu, medtem ko sta v sektorju raznih gotovih izdelkov izkazali obe državi primerjalne prednosti pri dveh blagovnih skupinah. V sektorju strojev in naprav je Slo-

venija izkazala primerjalne prednosti le pri eni, Češka pa pri dveh blagovnih skupinah. Izenačenost Slovenije in Češke pri izkazovanju primerjalnih prednosti pri izvozu blaga v države EU ter vse države sveta v opazovanem obdobju ni presenetljiva, če upoštevamo predpostavko, da so tehnološke razlike med najpomembnejšimi vzroki za razlike v primerjalnih prednostih držav. Rezultati empirične analize izkazanih primerjalnih prednosti na ta način samo potrjujejo dejstvo, da so slovenski in češki izdelki v podobnih tehnoloških razredih na kakovostni lestvici proizvodov (Wolfmayr-Schnitzer, 1997: 95).⁵

Tako Slovenija in Češka v opazovanem obdobju izkazujeta primerjalne prednosti pri podobnih skupinah izdelkov, ki na kakovostni lestvici proizvodov ne sodijo v sam vrh, zato sta prisiljeni tehnološko zaostalost delno nadomestiti bodisi z nižjimi plačami zaposlenih bodisi z večjo uporabo energije ali danih naravnih virov, pri čemer gradita konkurenčnost predvsem na stroškovno ugodnih pogojih proizvodnje in strategijah nizkih cen. Majhne države, kot sta Slovenija in Češka, v procesu gospodarskega razvoja nimajo na izbiro veliko možnosti, prisiljene so v strategijo posnemanja (Damijan, 1995: 224). Slovenija in Češka tako skušata proizvajati izdelke enake kakovosti kot razvite države, vendar z nižjimi stroški in prodajnimi cenami, ki so v skladu s tehnološko ravniho obeh držav na lestvici kakovosti proizvodov. Ugotovili pa smo tudi, da obstaja očitna razlika v ravni izkazanih primerjalnih prednostih, saj obe državi v povprečju izkazujeta višje vrednosti RCA indeksov v blagovni menjavi z vsemi državami, medtem ko v blagovni menjavi z državami EU izkazujeta bistveno nižje vrednosti RCA indeksov. Povpraševanje držav EU, ki so hkrati tudi najpomembnejši partner Slovenije in Češke v blagovni menjavi, tako določa primerjalne prednosti slovenskega in češkega blaga v opazovanem obdobju.

Zaključek

Na osnovi analize statistik blagovne menjave Slovenije in Češke v devetdesetih letih smo prišli do spoznanja, da je trgovinska povezanost z Evropsko unijo osnovna determinanta gospodarskega razvoja obeh držav. Številni kazalci namreč kažejo, da je Slovenija v devetdesetih letih doživljala podoben gospodarski razvoj kot

⁵ Grossman in Helpman sta namreč uvedla razlikovanje med horizontalno in vertikalno inovacijo proizvodov, pri čemer prva pomeni razvijanje različic enakega proizvoda, ki so podobne kakovosti, medtem ko vertikalna inovacija pomeni razvijanje različic enakega proizvoda, ki se razlikujejo po kakovosti. Na osnovi enačenja inovacij z razvijanjem novih izdelkov, ki so višje kakovosti kot podobni proizvodi, ki so trenutno na trgu, sta avtorja uvedla pojem kakovostne lestvice. Osnovna ideja temelji na domnevi, da je vsak izdelek na kakovostni lestvici, ki je postavljena glede na tehnološke razrede. Omenjena avtorja sta predstavila model z dvema državama, severno in južno, kjer je severna država tehnološko razvita in stalno povečano vlogo v raziskave in razvoj, da bi na ta način izboljšala kakovost vsakega proizvoda, medtem ko južna država skuša le s posnemanjem slediti severni državi. S posnemanjem južna država ogroža pozicijo severne države, saj proizvaja izdelke podobne kakovosti kot severna država, toda po nižjih stroških in prodajnih cenah. Severna država lahko pri tem znova pridobi prednost na osnovi inovacij. Na ta način se severna in južna država v procesu izboljševanja proizvodov nenehno vzpenjata po kakovostni lestvici (Wolfmayr-Schnitzer, 1997, str. 95).

Češka ter ostale srednjeevropske države. Srednjeevropski prostor deluje tako kot gospodarsko preddverje Evropske unije. Domnevamo lahko, da se bodo na osnovi trgovinske povezanosti srednjeevropskih držav z državami EU postopoma tudi zmanjševale razlike med srednjeevropskimi državami. Pri tem pa so izginile tudi primerjalne prednosti, ki sta jih Slovenija in Češka izkazovali v sklopu nekdanjih socialističnih federacij.⁶ Drugače povedano, Slovenija in Češka sta na osnovi podevovane strukture proizvodnje ter številnih drugih faktorjev v obdobju od leta 1993 do 1997 tako izkazovali predvsem primerjalne prednosti v sektorju izdelkov, klasificiranih po materialu.

Na ta način je bila potrjena tudi hipoteza zahodnih analitikov, ki predpostavlja, da imajo male države primerjalne prednosti pri tistih izdelkih, kjer je povpraševanje standardizirano (McAleese, 1978: 140–141). Pri tem gre predvsem za polizdelke in podobne izdelke, kjer okus domačih potrošnikov nima velikega vpliva. Izdelki, klasificirani po materialu, pa so dejansko najštevilčnejši na preglednici največjih blagovnih postavk v izvozu in uvozu Slovenije ter Češke (Glej Sliko 7 in 8). Izdelki, klasificirani po materialu, izkazujejo tudi pozitivni saldo v znotrajpanožni menjavi Slovenije in Češke za obdobje od leta 1993 do leta 1997. Če želita Slovenija in Češka spremeniti obstoječo strukturo izvoza, morata z ustreznimi ukrepi bistveno pospešiti vlaganja podjetij v sodobnejše tehnologije ter vzpodbujati vlaganja podjetij v raziskave in razvoj izdelkov. Dolgoročno morata tudi opazno dvigniti raven produktivnosti, ki edina lahko zagotavlja naraščanje življenjskega standarda prebivalcev in skladno s tem še naraščanje bruto domačega proizvoda na prebivalca obeh držav (Porter, 1998: 6).

V sektorju strojev in naprav lahko domnevamo, da prihaja v primeru Slovenije do specializacije. Slovenija namreč kaže primerjalne prednosti pri proizvodnji električnih strojev, aparatov in naprav. Omenjeno blagovno skupino proizvodov uspešno tržijo v svetu vsaj trije proizvajalci in sicer Gorenje, Iskra ter Rotomatika. Temelj uspeha omenjenih podjetij so vlaganja v raziskave in razvoj, blagovna znamko, kadre ter trženje v zadnjih tridesetih letih delovanja. Blagovna skupina cestnih vozil dosega sicer največji tržni delež v slovenskem blagovnem izvozu, toda uspešnost novomeškega Revoza kot največjega slovenskega izvoznika ni utemeljena na lastnem vlaganju v raziskave in razvoj omenjene tovarne, zato lahko francoski Renault v bodočnosti tudi preneha s proizvodnjo avtomobilov v Sloveniji. Tudi češka Škoda je največji češki izvoznik, ki pa v nasprotju z Revozom uspešno trži in proizvaja avtomobile pod lastno blagovno znamko, kljub strateški povezavi z nemškimi Volkswagnom. Škoda tako poleg Tatre in Zetorja predstavlja temelj bodoče češke specializacije. Zato lahko predvidevamo, da bo češki sektor strojev in transportnih naprav ob navezavi na težko industrijo, v bodoče še povečeval tržni delež v blagovnem izvozu.

⁶ Socializem je skušal določene podjetniške funkcije prenesti iz podjetja, analogno pa je skušal reševati tudi posledice takšnega ravnanja. Na Češkem stoji pomnik socializmu ob vzhodju ceste enega od redkih klancev v okolici Olomouca. Voznika, ki se spušča z vozilom navzdol po blagem klancu, preseneti dvestometrski asfaltirani iztek ceste naravnost na polje, pa čeprav cesta vodi naprej z ostrim ovinkom na levo. Iztek ceste naravnost na polje je bil namreč namenjen tistim voznikom tovornjakov, ki so jim zaradi nedovršenosti zavornih sistemov pri vožnji po klancu navzdol odpovedovale zavore.

V slovenskem blagovnem izvozu izkazujejo izjemne primerjalne prednosti izdelki pohištva in njegovih delov, kar kaže na bodočo specializacijo Slovenije v sektorju raznih končnih izdelkov. V tem sektorju je industrija oblačil v preteklosti uspešno tržila svoje izdelke na nekdanjem jugoslovanskem trgu, medtem ko zgolj posodobljeni proizvodni park ne odpira poti slovenskim izdelkom na evropski trg. Tako se odražajo posledice dolgoletne kooperacije slovenske industrije oblačil s tujimi partnerji na osnovi dodelavnih poslov. Zato bo slovenska industrija oblačil ob pomanjkanju vrhunskih kadrov ter uveljavljenih blagovnih znamk še naprej zgubljala svoj delež v izvozu. Slovenija bo na ta način dosegala tudi večji primanjkljaj trgovinske bilance, saj je sektor raznih gotovih izdelkov v obdobju od leta 1993 do leta 1997, podobno kot sektor izdelkov klasificiranih po materialu, dosegal tudi pozitivni saldo v znotrajpanožni menjavi.

V nasprotju s tem pa je sektor kemičnih izdelkov v obdobju od leta 1993 do 1997 izkazoval negativni saldo v znotrajpanožni menjavi tako v primeru Slovenije kot Češke. Sektor kemičnih izdelkov namreč zahteva velika vlaganja v raziskave in razvoj, zato Slovenija in Češka v primerjavi z razvitimi državami dosegata relativno manjše izvozne deleže in izkazujeta primerjalne neprednosti pri izvozu kemičnih izdelkov v obdobju od leta 1993 do leta 1997. Pri tem pa so slovenska podjetja usmerjena v proizvodnjo medicinskih in farmacevtskih izdelkov, medtem ko so češka usmerjena predvsem v proizvodnjo organskih kemičnih proizvodov.

Tudi analiza znotrajpanožne menjave⁷ kaže, da obstaja velik razvojni in tehnološki zaostanek Slovenije in Češke za razvitimi državami, ki ga ne bo mogoče odpraviti v kratkem času. Pri tem je analiza znotrajpanožne menjave znova potrdila skladnost gospodarskih gibanj Slovenije in Češke v obdobju od leta 1993 do 1997 (Glej Sliko 6). Če primerjamo še gospodarska gibanja Slovenije in Češke v devetdesetih letih z gospodarskimi gibanji v vzhodnem delu Nemčije (deželah nekdanje NDR), lahko sicer predvidevamo, da bi se razvojni zaostanek obeh opazovanih držav za razvitimi državami lahko tudi bistveno zmanjšal ob izdatnejših tujih investicijah ter spremljajočih drugih ukrepih v podjetjih ter državni upravi. Kljub temu pa bi verjetno še vedno ostala vrzel v zavesti prebivalcev Slovenije in Češke, povezana z neprilagojenostjo rezidentov obeh držav na bivanje v tržnih razmerah, ki je ne bo mogoče odpraviti v obdobju ene generacije.

Analiza znotrajpanožne menjave tudi kaže, da je Slovenija v primerjavi s Češko v obdobju od leta 1993 do leta 1997 v bistvu počasneje zmanjševala razvojni in tehnološki zaostanek za razvitimi državami, čeprav si je do leta 1998 sicer še zagotavljala lastno gospodarsko rast brez tuje pomoči, zadolževanja ali prodaje nacionalnega premoženja (Mencinger, 1998: 27). Kljub temu pa obstaja nevarnost, da slovenska gospodarska gibanja postanejo povsem podobna trendom, ki so jih srednjeevropske države doživljale v obdobju do leta 1998. Slovenija je namreč v letu 1999 že prikazala večji primanjkljaj tekočega dela plačilne bilance, kar lahko povzroči, da bodo slovenska gospodarska gibanja v bodoče postajala vse bolj podobna gibanjem v ostalih srednjeevropskih državah. Pri tem je povsem nepo-

⁷ Gre za menjavo enakih proizvodov za enake ali podobne proizvode, kot je na primer menjava japonskih avtomobilov znamke Honda za nemške avtomobile znamke Volkswagen ali italijanskih vin za španska.

membno vprašanje, zakaj je Slovenija kot zadnja srednjeevropska država začutila negativne gospodarske trende: ali zaradi kasnejšega vključevanja v evropske integracijske tokove ali zaradi postopnega uvajanja tržnega gospodarstva v devetdesetih letih. Rezultati analize kažejo, da Slovenija in Češka ter ostale srednjeevropske države ob izteku devetdesetih let niso bile usposobljene za soočenje s konkurenčnimi pritiski in delovanjem tržnih sil znotraj EU in da verjetno tudi v naslednjem desetletju ne bodo.

LITERATURA*

- Audretsch, David (1993): Industrial Policy and International competitiveness. The Case of Eastern Europe. Hughes S. Kirsty, ed.: European Competitiveness. Cambridge: Cambridge University Press, str. 259 - 290.
- Balassa, Bela (1978): Intra-Industry Trade and the Integration of Developing Countries in the World Economy. Giersch Herbert, ed., On the Economics of Intra-Industry Trade: Symposium 1978. Tübingen: Mohr, str. 245 - 270.
- Bohata, Marie (1996): The Changing Patterns of Czech Foreign Trade. Working Paper Series. Prague: Center for Economic Research and Graduate Education (CERGE) and Economics Institute (IE), 95.
- Damijan, P. Jože (1995): Analiza mednarodnih primerjalnih prednosti slovenskega gospodarstva. Slovenska gospodarska revija. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 46, 3, str. 209 - 234.
- Gandolfo, Giancarlo (1994): International Economics I. Berlin: Springer-Verlag.
- Gray, H. Peter (1978): Intra-Industry Trade: The Effects of Different Levels of Data Aggregation. Giersch Herbert, ed., On the Economics of Intra-Industry Trade: Symposium 1978. Tübingen: Mohr, str. 87 - 110.
- Kos, Marko (1997): Smo res boljši od Češke? Delo, Ljubljana, 38, 25. januar, str. 33.
- Krugman, R. Paul, Obstfeld Maurice (1997): International Economics. Massachusetts: Reading.
- Kumar, Andrej (1995a): Strategija za uspešno prilagajanje. Ekonomika Evrope. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, str. 120 - 133.
- Kumar Andrej, Zaje Katja (1999): Selected Integration Potential Indicators for Slovenia and Croatia. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Lindert, H. Peter, Pugel, A. Thomas (1996): International Economics. Chicago: Irwin.
- McAleese, Dermont (1978): Intra-Industry Trade, Level of Development and Market Size. Giersch Herbert, ed., On the Economics of Intra-Industry Trade: Symposium. Tübingen: Mohr, str. 137 - 142.
- Mencinger, Jože (1994): Slovensko-nemška trgovinska menjava. Gospodarska gibanja, Ljubljana: Ekonomski institut Pravne fakultete, 22, 250, str. 21 - 31.
- Mencinger, Jože (1995): Kako daleč je Evropa. Gospodarska gibanja, Ljubljana: Ekonomski institut Pravne fakultete, 23, 259, str. 23 - 52.
- Mencinger, Jože (1996): Usodna podobnost. Gospodarska gibanja, Ljubljana: Ekonomski institut Pravne fakultete, 24, 275, str. 29 - 41.
- Mencinger, Jože (1998): Približevanje ali oddaljevanje? Gospodarska gibanja, Ljubljana: Ekonomski institut Pravne fakultete, 26, 300, str. 23 - 32.
- Pomfret, W. T. Richard (1978): Intra-Industry Trade in Intra-regional and International Trade. Giersch Herbert, ed., On the Economics of Intra-Industry Trade: Symposium 1978. Tübingen: Mohr, str. 115 - 131.

* Zaradi omejenega prostora so v prispevku navedena le nekatera dela, ki so bila uporabljena v analizi.

- Porter, E. Michael (1998): *The Competitive Advantages of Nations*. New York: The Free Press.
- Strojan, Andreja (1999): *Analiza blagovnih tokov z modelom popravljanja napak*. Prikazi in analize, Ljubljana: Banka Slovenije, VII 1, str. 23 - 45.
- Wolfmayr Schnitzer, Yvonne (1997): *The Intra-Industry Trade of CEECs*. Wolfmayr-Schnitzer Yvonne et. al.: *The Competitiveness of Transition Countries*, Preliminary Version. Wien: WIFO - Austrian institute of Economic Research, str. 57 - 66.
- Wolfmayr Schnitzer, Yvonne (1997): *Trade Performance of CEECs according to Technology Classes*. Wolfmayr-Schnitzer Yvonne et. al.: *The Competitiveness of Transition Countries*, Preliminary Version. Wien: WIFO - Austrian institute of Economic Research, str. 93-120.

VIRI:

- Analysis of Czech Economy and MIT Sectors in 1994 (1995): Prague: Ministry of Industry and Trade of Czech Republic.
- Annual Report 1993 (1993): Prague: Czech National Bank.
- Annual Report 1994 (1994): Prague: Czech National Bank.
- Annual Report 1995 (1995): Prague: Czech National Bank.
- Annual Report 1997 (1997): Prague: Czech National Bank.
- Bilten Banke Slovenije (1999): Ljubljana: Banka Slovenije, 8, 1.
- Country profile: Czech Republic Slovakia 1996-97 (1996): London: The Economist Intelligence Unit, str. 1 - 32.
- Country profile: Czech Republic 1999-2000 (1999): London: The Economist Intelligence Unit.
- Country profile: Slovenia 1999-2000 (1999): London: The Economist Intelligence Unit.
- Delovno gradivo Ministrstva za industrijo in trgovino Češke republike, razdeljeno na srečanju ministra z akreditiranimi trgovinskimi svetovalci v Češki republiki. Praga: Hotel Forum, 26. 03. 1996.
- Doing Business in the Czech Republic 1998/1999. Praha: PP Agency.
- Ekonomsko ogledalo (1998): Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, 4, 1.
- Ekonomsko ogledalo (1998a): Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj, 1, 10.
- Gospodarski vestnik (1998): Ljubljana: Založniška skupina, 47, 14.
- Interni podatki Ministrstva za zunanje zadeve Češke republike.
- Interni podatki Statističnega urada RS.
- Statistični letopis RS 1992 (1993): Ljubljana: Zavod za statistiko.
- Statistični letopis RS 1993 (1993): Ljubljana: Zavod za statistiko.
- Statistični letopis RS 1996 (1996): Ljubljana: Zavod za statistiko.
- Statistični letopis RS 1997 (1997): Ljubljana: Statistični urad RS.
- Statistični letopis RS 1998 (1998): Ljubljana: Statistični urad RS.
- Zahranični obchod ČR 1993 - 1995 (1997): Praha: Český statistický úrad.
- Ročenka: Zahraniční obchod ČR 1997 - 1. Díl (1997): Praha: Český statistický úrad.
- Vyvoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů České republiky 1990 - 1997 (1997): Praha: Vyzkumny ústav práce a sociálních věcí, 10.